

Metodyka postępowania przedsiębiorcy w sprawach wierzytelności przeterminowanych

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Rozdział 1. Pojęcie wierzytelności i należności w znaczeniu prawnym i rachunkowym

1. Uwagi wstępne

Dla dalszego wywodu, a także w celu zachowania szczególności rozważań niezbędne jest **objaśnienie pojęć: wierzytelność i należność** oraz osadzenie ich w szerszym **kontekście prawnym, ekonomicznym i rachunkowym**. Trzeba bowiem wskazać, że nie w każdej sytuacji mogą być to pojęcia stosowane zamiennie, pomimo tego, że w obrocie prawnym i gospodarczym często mają takie samo znaczenie. Z kolei trudność w ustaleniu jednej uniwersalnej definicji tych pojęć wynika z tego, że są one stosowane przez prawników, ekonomistów oraz innych uczestników obrotu gospodarczego, zarówno w języku oficjalnym, jak i potocznym. Dług w sensie ekonomicznym oznacza niespełniony przez dłużnika na rzecz wierzyciela obowiązek pewnego świadczenia w formie pieniężnej lub rzeczowej w określonym czasie. Przyczyną powstania długu jest opóźnienie w wykonaniu zobowiązania, którego charakter może określać m.in.: umowa handlowa zawarta pomiędzy dwiema stronami określająca dane świadczenie, np. warunki dostawy towaru lub świadczenia usługi i terminu zapłaty, umowa pożyczki lub kredytu, orzeczenie sądu lub decyzja administracyjna. Świadczenie wykonalne, którego termin realizacji jeszcze nie minął, jest zobowiązaniem – nie długiem. Warto zatem wiedzieć, jak można rozumieć „wierzytelność” i „należność” w zależności od użytkownika języka oraz kontekstu, w którym się go używa.

Dług w sensie ekonomicznym

2. Pojęcie wierzytelności w prawie cywilnym

Pojęcie wierzytelności w prawie cywilnym występuje obok innych pojęć, które czasem – nie zawsze w sposób uprawniony – stosowane są zamiennie lub komplementarnie. Są to pojęcia: „roszczenie”, „świadczenie”, „dług” i „zobowiązanie”. Próbę zdefiniowania „wierzytelności” należy rozpocząć zatem od uporządkowania i wyjaśnienia tych pojęć [por. na temat: *P. Machnikowski*, w: *E. Łętowska* (red.), *System Prawa Prywatnego*, s. 108–112 i 124–141; *P. Kędzierski*, *Pojęcie wierzytelności*, s. 31–36].

Zobowiązanie

Wyjściowym pojęciem jest „zobowiązanie”. Przez **zobowiązanie** należy rozumieć względny (dwustronnie zindywidualizowany) stosunek prawny, w którym jeden z podmiotów jest obowiązany do spełnienia świadczenia (dłużnik), a drugi jest uprawniony do otrzymania świadczenia (wierzyciel). Takie rozumienie tego pojęcia wynika wprost z art. 353 KC.

Dług i roszczenie

Ogół uprawnień wierzyciela ze stosunku zobowiązaniowego nazywa się **wierzytelnością**. Korelatem tych uprawnień są obowiązki dłużnika, które nazywa się **długiem**. Z kolei **roszczenie** jest skonkretyzowanym uprawnieniem do żądania wykonania określonej czynności na rzecz uprawnionego, a w prawie procesowym to również uprawnienie do dochodzenia przymusowej realizacji obowiązku.

Ważne
dla
praktyki

Wierzyciel jest uprawniony do otrzymania świadczenia, do zwrotu wierzytelności, do zaspokojenia roszczenia o zapłatę.

Dłużnik jest zobowiązany do spełnienia świadczenia, do pokrycia zobowiązania, do zwrotu długu.

Świadczenie
i przedmiot
świadczenia

W dalszej kolejności pojawiają się pojęcia: **świadczenie i przedmiot świadczenia**. **Świadczenie** oznacza nakazane treścią stosunku zobowiązaniowego zachowanie dłużnika. Przedmiot świadczenia zaś to **rzecz (obiekt, wytwór, samodzielne dobro), do której zachowanie dłużnika się odnosi**, np. cena sprzedaży lub przedmiot dzieła. Nie w każdym świadczeniu wyróżnia się jego przedmiot. Wyróżnia się zobowiązania, w których występuje przedmiot świadczenia jako samodzielne dobro (to przypadek zobowiązań rezultatu,

np. umowy o dzieło), oraz stosunki zobowiązaniowe, w których samo zachowanie się dłużnika jest wyłącznym celem zobowiązania (tak jest w zobowiązaniach starannego działania, np. umowy zlecenia).

Z powyższego zestawienia wynika, że **wierzytelnością** co do zasady określa się pewną **sytuację prawną, w której wierzyciel może domagać się spełnienia świadczenia od dłużnika**. Innymi słowy, jest to prawo podmiotowe, na które składa się zespół różnych uprawnień powiązanych ze sobą – mogą być to uprawnienia związane z przedmiotem świadczenia, np. żądanie wydania kupionej rzeczy, ale również uprawnienia węższe, o charakterze niematerialnym, jak np. prawo domagania się informacji o usłudze lub kupionej rzeczy.

W języku potocznym, ale też niekiedy w języku prawnym i prawniczym, wierzytelność traktuje się jako synonim roszczenia, a nawet świadczenia lub przedmiotu świadczenia (przejawia się to w wyrażeniach typu: „przysługuje mi wierzytelność w kwocie 50 000 zł wobec *J. Kowalskiego*” – tutaj w znaczeniu roszczenia: „mam roszczenie o zapłatę 50 000 zł” lub „wierzytelność ulega proporcjonalnemu podziałowi na część traktowaną jak wierzytelność powstała przed dniem otwarcia postępowania oraz część traktowaną jako wierzytelność powstająca po dniu otwarcia postępowania” – tutaj w znaczeniu świadczenia: „świadczenie ulega proporcjonalnemu podziałowi”).

3. Pojęcie wierzytelności w prawie upadłościowym i restrukturyzacyjnym

Wierzytelność w prawie upadłościowym i restrukturyzacyjnym występuje też w znaczeniu węższym jako skonkretyzowane uprawnienie domagania się umieszczenia na liście wierzytelności lub w spisie wierzycieli określonego świadczenia o charakterze pieniężnym (bez względu na to, czy jest świadczeniem pieniężnym od samego początku, czy zostało przeliczone na świadczenie pieniężne na skutek ogłoszenia upadłości lub otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego). Zastrzec jednak trzeba, że prawo upadło-

Wierzytelność

Wierzytelność
w prawie
upadłościowym
i restrukturyzacyjnym

ściowe i restrukturyzacyjne nie próbuje nadać wierzytelności nowego znaczenia, lecz wykorzystuje to pojęcie do budowy wyodrębnionego systemu zaspokajania wierzycieli niewypłacalnych i zagrożonych niewypłacalnością dłużników.

4. Pojęcie należności w prawie cywilnym

Należność

Wierzytelność rozumiana wąsko, jako prawo żądania od dłużnika spełnienia świadczenia, zbliża się do pojęcia **należności**, które także jest pojęciem prawa cywilnego (por. art. 786 lub 850 KC). W PrUpad (por. art. 9) „wierzytelność” i „należność” niekiedy występują jako synonimy. Należność jest to należne świadczenie, czyli wynikające z określonego tytułu prawnego (np. umowy) prawo do określonego zachowania się dłużnika (np. prawo do zapłaty określonej kwoty). Należność może być główna – gdy dotyczy podstawowego obowiązku świadczenia („kwota główna”), albo uboczna – gdy dotyczy świadczeń powstających obok należności głównej (odsetki lub dodatkowe opłaty, prowizje, koszty itp.). **Pojęcie należności najczęściej, chociaż niewyłącznie, kojarzone jest ze świadczeniem pieniężnym, a czasem też jako przedmiot tego świadczenia, czyli z określoną kwotą pieniężną.**

5. Należności wg ustawy o rachunkowości

5.1. Definicja należności

W samej RachunkU nie znajdziemy definicji należności. Należy ją wyprowadzać z ogólnej definicji aktywów, czyli są to **kwoty o wiarygodnie określonej wartości, powstałe w wyniku przeszłych zdarzeń, których otrzymania jednostka się spodziewa** (zatem przyniosą korzyści ekonomiczne). Ogólnie należy stwierdzić, że należność to uprawnienie osoby fizycznej lub prawnej do otrzymania w określonym terminie określonego świadczenia rzeczowego lub pieniężnego od innej osoby fizycznej lub prawnej. Są to wszelkie przewidywane wpływy środków pieniężnych, będące efektem pro-

wadzonej działalności – środki jednostki gospodarczej obecnie będące w dyspozycji innych jednostek (jej kontrahentów). Należność prezentuje prawo do otrzymania zapłaty od tego kontrahenta (dłużnika jednostki) na określonych w umowie zasadach, w określonym terminie i kwocie.

Zgodnie z RachunkU należności dzieli się na:

- 1) długoterminowe i krótkoterminowe;
- 2) od jednostek powiązanych i od pozostałych jednostek.

Ze względu na stopień wymagalności wyróżnia się należności i zobowiązania:

- 1) terminowe i
- 2) przeterminowane (w tym przedawnione).

Ze względu na stopień realności rozróżniamy szczególnie należności:

- 1) pewne;
- 2) wątpliwe;
- 3) sporne;
- 4) nieściągalne.

W ramach klasyfikacji przedmiotowej należy wskazać na należności:

- 1) z tytułu dostaw i usług, o okresie spłaty do 12 miesięcy i powyżej 12 miesięcy;
- 2) z tytułu podatków, dotacji, ceł i ubezpieczeń społecznych;
- 3) inne należności;
- 4) dochodzone na drodze sądowej.

Należności krótkoterminowe (zob. pozycja B.II w Tabeli 2) w znaczeniu określonym w RachunkU (art. 3 ust. 1 pkt 18 lit. c) obejmują ogół należności z tytułu dostaw i usług oraz całość lub część należności z innych tytułów niezaliczanych do aktywów finansowych, które staną się wymagalne w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego. Oznacza to, że w bilansie na 31.12.2020 r. wykazane będą – jako krótkoterminowe – te należności, których spłata ma nastąpić do 31.12.2021 r.

Zinventaryzowany stan należności krótkoterminowych podlegających wykazaniu w bilansie wycenia się, stosując art. 28 ust. 1 pkt 7 RachunkU, w kwocie wymaganej zapłaty, z zachowaniem za-

sady ostrożności, a więc **łącznie z odsetkami z tytułu zwłoki w zapłacie**, jeśli jednostka, korzystając z przysługującego jej uprawnienia (art. 481 § 1 KC), naliczyła je dłużnikowi albo jeżeli odsetki należą się jej zgodnie z umową zawartą na piśmie z kontrahentem. Stan należności krótkoterminowych zwiększają na dzień bilansowy również zasądzone przez sąd odsetki z tytułu zwłoki w zapłacie oraz zwrot kosztów postępowania sądowego. Stan należności wynikający z zapisów księgowych, ustalony na dzień bilansowy, wykazuje się w aktywach bilansu w wielkości pomniejszonej o odpisy aktualizujące wartość należności (obowiązek tego zmniejszenia wynika z art. 46 ust. 2 pkt 3 RachunkU).

Należności
wykazywane
w bilansie

W bilansie nie mogą figurować należności umorzone, przedawnione lub nieściągalne. Dlatego należności, które utraciły wartość, wymagają odpisania, a więc wyłączenia z aktywów. Następuje to drogą ich wyksięgowania w ciężar odpisów aktualizujących wartość tych należności (jeżeli uprzednio dokonano takich odpisów) lub w ciężar pozostałych kosztów operacyjnych, lub kosztów finansowych, zależnie od charakteru odpisywanej należności.

Wierzytelność
nieściągalna

Wierzytelność może zostać uznana za nieściągalną, jeżeli brak możliwości jej wyegzekwowania od dłużnika potwierdzona jest:

- 1) postanowieniem o nieściągalności, uznanym przez wierzyciela za odpowiadające stanowi faktycznemu, wydanym przez właściwy organ postępowania egzekucyjnego, albo
- 2) postanowieniem sądu o:
 - a) oddaleniu wniosku o ogłoszenie upadłości obejmującej likwidację majątku, gdy majątek niewypłacalnego dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania lub
 - b) umorzeniu postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku, gdy zachodzi okoliczność, o której mowa w lit. a, lub
 - c) ukończeniu postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku, albo
- 3) protokołem sporządzonym przez podatnika, stwierdzającym, że przewidywane koszty procesowe i egzekucyjne

związane z dochodzeniem wierzytelności byłyby równe albo wyższe od jej kwoty (art. 16 ust. 2 ustawy z 15.2.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1406 ze zm.). Zgodnie z literalną oraz celowościową wykładnią powyższych przepisów, skierowanie kwoty dochodzonej wierzytelności na drogę postępowania egzekucyjnego oznacza, że uprawdopodobnienie nieściągalności odnosi się do całej wierzytelności. Tak więc trzeba zauważyć, że dochodzenie w postępowaniu jedynie części wierzytelności nie sprawia, że część ta stanowi samodzielną wierzytelność. Tym samym, przesłanka udokumentowania nieściągalności wierzytelności będzie spełniona niezależnie od tego, jaka część tej wierzytelności była przedmiotem postanowienia o nieściągalności, uznanym przez wierzyciela za odpowiadające stanowi faktycznemu, wydanym przez właściwy organ postępowania egzekucyjnego. Stanowisko takie potwierdził Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej w piśmie z 11.10.2019 r., 0113-KDIP2-1.4011.413.2019.1.AP (<https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/pisma-urzedowe/0113-kdipt2-1-4011-413-2019-1-ap-ustalenie-mozliwosci-185075086>, dostęp: 16.8.2021 r.), w którym możemy przeczytać: „(...) gdy wierzyciel dochodzi przed sądem spłaty wymagalnej wierzytelności jedynie w części, z uwagi na brak środków na prowadzenie procesu, to w sytuacji uzyskania postanowienia o nieściągalności, uznanego przez wierzyciela jako odpowiadające stanowi faktycznemu, wydanego przez właściwy organ postępowania egzekucyjnego, może zaliczyć całą wierzytelność netto do kosztów uzyskania przychodów na gruncie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych” (zob. R. Styczyński, Dochodzenie części, Legalis 2020).

W bilansie należności krótkoterminowe wykazuje się tak, jak zaprezentowano w poniższej tabeli.

Tabela 2. Należności krótkoterminowe w bilansie

B. Aktywa obrotowe (...)

II. Należności krótkoterminowe

1. Należności od jednostek powiązanych
 - a) z tytułu dostaw i usług, o okresie spłaty:
 - do 12 miesięcy
 - powyżej 12 miesięcy
 - b) inne
2. Należności od pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale
 - a) z tytułu dostaw i usług, o okresie spłaty:
 - do 12 miesięcy
 - powyżej 12 miesięcy
 - b) inne
3. Należności od pozostałych jednostek
 - a) z tytułu dostaw i usług, o okresie spłaty:
 - do 12 miesięcy
 - powyżej 12 miesięcy
 - b) z tytułu podatków, dotacji, ceł, ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz innych tytułów publicznoprawnych
 - c) inne
 - d) dochodzone na drodze sądowej

Źródło: Załącznik Nr 1 do RachunkuJ.

5.2. Należności z tytułu dostaw i usług

Za należności krótkoterminowe z tytułu dostaw i usług uważa się ogół należności wynikających z rozrachunków jednostki przede wszystkim z tytułu sprzedaży towarów, materiałów, wyrobów gotowych i usług oraz opakowań. Do rozrachunków z tytułu dostaw i usług zalicza się również rozliczenia z tytułu:

- 1) sprzedaży realizowanej na warunkach umowy komisju;
- 2) wewnątrzspółnotowej dostawy towarów i z tytułu ich eksportu;
- 3) udzielanych przez sprzedawców bonifikat, rabatów i opustów przy sprzedaży towarów, produktów i usług;
- 4) reklamacji zgłoszonych przez nabywców do dostawców, dotyczących zrealizowanych dostaw i usług.

Należności
krótkoterminowe
z tytułu dostaw
i usług

5.3. Należności z tytułu podatków, dotacji, ceł, ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz innych tytułów publicznoprawnych

W pozycji tej wykazuje się należności wynikające z rozrachunków publicznoprawnych, a więc takich, do których stosuje się przepisy OrdPU, np. z tytułu podatków, dotacji, ceł, składek ZUS, opłat na PFRON.

5.4. Inne należności krótkoterminowe

W tej pozycji wykazuje się należności **niedochodzone na drodze sądowej oraz wynikające z rozrachunków z innych tytułów niż publicznoprawne lub dostawy i usługi**. Są to np.:

- 1) należności od pracowników ze stosunku pracy, z tytułu udzielonych zaliczek na koszty podróży służbowych, zaliczek na zakupy, udzielonych pożyczek, niedoborów dochodzonych przez jednostkę lub zasądzonych przez sąd;
- 2) należności od członków spółdzielni, wspólników i akcjonariuszy spółek handlowych, z wyjątkiem należności z tytułu zadeklarowanych, a nieopłaconych na dzień bilansowy udziałów lub akcji;
- 3) wypłacone w ciągu roku obrotowego kwoty do rozliczenia (pobrane przejściowo) przez właścicieli spółek cywilnych, jawnych, partnerskich, komandytowych, komandytowo-akcyjnych;
- 4) należności z tytułu sprzedaży środków trwałych, środków trwałych w budowie, wartości niematerialnych i prawnych, inwestycji w nieruchomości, papierów wartościowych;
- 5) odszkodowania należne z tytułu ubezpieczeń majątkowych i osobowych;
- 6) należności z innych tytułów, np. wpłacone do innych jednostek kaucje, wadia.

Pozostałe
należności
krótkoterminowe

5.5. Należności skierowane na drogę postępowania sądowego

Należności
dochodzone na
drodze sądowej

W pozycji B.II.2 lit. d (zob. Tabela 2) aktywów bilansu wykazuje się stan należności dochodzonych na drodze sądowej (skierowanych na drogę postępowania sądowego), zarówno spornych (gdy dłużnik kwestionuje swoje zobowiązanie), jak i bezspornych (kiedy wierzyciel chce przerwać bieg przedawnienia albo uzyskać prawo do egzekucji). W tej pozycji wykazuje się **wartość należności skorygowanej o odpisy aktualizujące**. Jednostki najczęściej dokonują odpisów aktualizujących od roszczeń spornych dochodzonych na drodze sądowej, ze względu na duże prawdopodobieństwo ich nieodzyskania w całości lub w części. Odpisy aktualizujące, na podstawie art. 35b ust. 2 RachunkU, zalicza się do pozostałych kosztów operacyjnych lub kosztów finansowych – zależnie od rodzaju należności, której dotyczy odpis.

Odpis
aktualizujący

Stan tych należności powinien być uzgodniony z wykazem lub rejestrem spraw spornych prowadzonym przez komórkę prawną (radcę prawnego) jednostki, celem wyjaśnienia spraw budzących wątpliwości i zastrzeżenia w zakresie ich ściągalności.

5.6. Należności przeterminowane w księgach rachunkowych

Wykazywanie
należności
przeterminowanych

Obowiązek analizy należności pod kątem ich ściągalności wynika z RachunkU, która nakazuje rzetelnie i jasno przedstawiać sytuację majątkową i finansową podmiotu. Za aktywa uważa się tylko te składniki majątku, które jednostce w przyszłości przyniosą korzyści ekonomiczne (art. 3 ust. 1 pkt 12 RachunkU). Korzyści takich nie przyniosą zapewne należności przeterminowane, nieprzeterminowane, lecz o znacznym stopniu prawdopodobieństwa nieściągalności, oraz należności nieściągalne. Narzędziem pozwalającym na uwiarygodnienie wartości wierzytelności są odpisy aktualizujące wartość należności. Odpisy te to inaczej zapas środków zarezerwowany na pokrycie strat związanych z działalnością gospodarczą.

5.7. Aktualizacja wartości

Każda jednostka prowadząca księgi rachunkowe powinna dokonywać oceny należności i aktualizować ich wartość, uwzględniając stopień prawdopodobieństwa ich zapłaty. Zgodnie z art. 35b ust. 1 RachunkU, aktualizacji podlegają:

- 1) należności od dłużników postawionych w stan likwidacji lub w stan upadłości;
- 2) należności od dłużników w przypadku oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości, jeżeli majątek dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania upadłościowego;
- 3) należności kwestionowane przez dłużników oraz z których zapłatą dłużnik zalega, a według oceny sytuacji majątkowej i finansowej dłużnika spłata należności w umownej kwocie nie jest prawdopodobna;
- 4) należności stanowiące równowartość kwot podwyższających należności, w stosunku do których uprzednio dokonano odpisu aktualizującego (czyli odsetki od należności objętych już odpisem aktualizującym);
- 5) należności przeterminowane lub nieprzeterminowane o znacznym stopniu prawdopodobieństwa nieściągalności.

W praktyce najczęstszą przyczyną dokonywania odpisów jest ostatnia ze wskazanych powyżej przesłanek, czyli przeterminowanie należności.

5.8. Odpowiednie udokumentowanie odpisu

Analizując prawdopodobieństwo nieściągalności, jednostki sporządzają zestawienie należności po dacie płatności, które zawiera wiekowanie należności w przedziałach, np. przeterminowane do 30 dni, od 30 do 90 dni, od 90 do 180 dni, od 180 do 360 dni i więcej.

Następnie ustalają okres przeterminowania, po przekroczeniu którego dokonują odpisów od poszczególnych pozycji. Przykładowo, należności przeterminowane powyżej 180 dni odpisywane są w 50%, należności przeterminowane powyżej 360 dni w 100%. Należności urealniane się indywidualnie dla każdego odbiorcy.

Należności
podlegające
aktualizacji

Zestawienie
należności

Rozdział 2. Zabezpieczenie wierzytelności – podstawowe informacje

1. Uwagi wstępne

Jak już zostało wcześniej wskazane, wszelkie próby wchodzenia w interakcje gospodarcze mogą powodować ryzyko niewypłacalności dłużnika i powstania po stronie wierzyciela straty, która może odbić się na jego płynności finansowej. W ramach całego procesu zarządzania wierzytelnościami przedsiębiorcy powinni zatem patrzeć dalekowzrocznie – nie tylko na różne drogi dochodzenia swojej wierzytelności, ale także na możliwości jej zabezpieczenia. Właściwe zabezpieczenie może korzystnie oddziaływać nie tylko na dochodzenie wierzytelności, ale także pomniejszenie straty związanej z przymusowym ściąganiem wierzytelności. Oczywiście można się spodziewać, że dłużnik po uzyskaniu informacji o zabezpieczeniu wycofa się z transakcji, będzie pertraktował inny sposób zabezpieczenia (mniej dla niego uciążliwy) czy też będzie uchylał się od próby narzucenia mu przez wierzyciela konkretnego sposobu zabezpieczenia. Niekiedy zatem narzucenie zabezpieczenia wierzytelności może być obarczone ryzykiem utraty kontrahenta, stworzeniem atmosfery braku wzajemnej ufności czy zawarciem jednorazowej transakcji w miejsce stałych relacji gospodarczych. Te wszystkie niebezpieczeństwa powodują, że wierzyciel powinien nie tylko zważyć wszystkie „za” i „przeciw” przed zawarciem konkretnej umowy, ale także mieć świadomość, że uczciwy kontrahent nie powinien oponować przeciwko zastosowaniu uczciwych i adekwatnych do

ryzyka i wartości zobowiązania sposobów zabezpieczenia. **Odpowiednie działania prewencyjne mogą wszak oszczędzić przedsiębiorcom wielu problemów.**

2. Rodzaje zabezpieczeń

Sposoby zabezpieczenia wierzytelności dzielimy na osobiste i rzeczowe. Zabezpieczenia rzeczowe dotyczą składników majątku dłużnika, ale także osób trzecich. Zabezpieczenia osobiste mają charakter osobowy, więc dotyczą całego majątku dłużnika, lecz jest również możliwe rozszerzenie odpowiedzialności na osoby trzecie.

Do zabezpieczeń osobistych należą: poręczenie, weksel i weksel *in blanco*, dobrowolne poddanie się egzekucji przez dłużnika w formie aktu notarialnego, gwarancja bankowa i ubezpieczeniowa, odpowiedzialność *del credere* oraz cesja wierzytelności.

Do zabezpieczeń rzeczowych z kolei należą: zastaw, zastaw rejestrowy, hipoteka i przewłaszczenie na zabezpieczenie.

Zabezpieczenie stanowi element ochrony wierzytelności przedsiębiorcy w przypadku niewywiązania się dłużnika z obowiązku spłaty zobowiązania w terminie. Wierzyciel ma bowiem na celu osiągnięcie korzyści ekonomicznych, więc aby zapewnić sobie bezpieczeństwo oraz zminimalizować ryzyko niespełnienia przez dłużnika świadczenia wraz z odsetkami, może domagać się odpowiedniego zabezpieczenia swojej wierzytelności. Rodzaj ustalonego zabezpieczenia zależy od charakteru prawnego kontrahenta, posiadanej zdolności finansowej, rodzaju umowy, kwoty oraz terminu spłaty. Zabezpieczenie może zostać ustanowione **przed zawarciem umowy lub w trakcie trwania umowy** (S. Bartoszewski, Prawo bankowe, s. 1–3). W przypadku dużej kwoty zobowiązania, ze względu na znaczące ryzyko można domagać się ustanowienia kilku rodzajów zabezpieczeń (np. zgodnie z PrBank w celu zabezpieczenia wierzytelności bank może żądać zabezpieczenia przewidzianego w KC i PrWeksl oraz zwyczajami przyjętymi w obrocie krajowym i zagranicznym). Niewątpliwie jednak wierzyciel musi przeanalizować koszty i formalności, a także finalny czas realizacji dochodzonej wierzytelności. Niektóre bowiem sposoby zabezpieczenia dają większą

Zabezpieczenia osobiste

Zabezpieczenia rzeczowe

gwarancję zaspokojenia, ale są bardziej kosztowne w dochodzeniu czy w samym zabezpieczeniu, inne zaś są być może kosztowne, ale pomimo zabezpieczenia nie dają nadmiernej gwarancji finalnego zaspokojenia. Warto zatem powtórzyć, że sposób zabezpieczenia wierzytelności powinien zależeć m.in. od rozmiaru transakcji i stosunków łączących strony. Inne zabezpieczenia będą odpowiednie w przypadku kontrahentów, z którymi wchodzimy w interakcję gospodarczą po raz pierwszy, a inne dla stałych partnerów biznesowych. O właściwym sposobie zabezpieczenia, ale także o tym, czy w ogóle zabezpieczać wierzytelność, należy pomyśleć przed zawarciem umowy. W późniejszym czasie (choć to oczywiście możliwe) dłużnik najczęściej nie będzie miał interesu, aby godzić się na zabezpieczenie.

3. Zabezpieczenia osobiste

3.1. Poręczenie cywilne i wekslowe (wyjaśnienie pojęcia weksla)

Umowę poręczenia cywilnego reguluje KC – w art. 876–887. Stronami umowy poręczenia są **poręczyciel i wierzyciel**, któremu przysługuje zabezpieczana wierzytelność. W umowie poręczenia poręczyciel zobowiązuje się do spełnienia świadczenia wierzycielowi, jeżeli nie uczyni tego jego dłużnik. Dzięki temu wierzyciel uzyskuje dodatkową osobę, która całym swoim majątkiem aktualnym i przyszłym odpowiada za zabezpieczone zobowiązanie. Samo oświadczenie poręczyciela złożone dłużnikowi lub osobie trzeciej nie rodzi skutków prawnych względem wierzyciela (zob. wyr. SN z 26.8.1976 r., I CR 339/76, OSPiKA 1978, Nr 3, poz. 49 z glosą *M. Piekarskiego*; zob. także stan faktyczny w sprawie zakończonej wyr. SA w Gdańsku z 15.5.2013 r., V ACa 217/13, Legalis). Kodeks cywilny nie ustanawia ograniczeń podmiotowych w zakresie stron stosunku poręczenia. Poręczycielem może być także bank (zob. art. 5 ust. 2 pkt 8 oraz art. 80, 83, 84, 86a, 87 PrBank).

Poręczenie jest **umową akcesoryjną** w stosunku do umowy pomiędzy wierzycielem i dłużnikiem. Może obejmować także inne

czynności prawne. W umowie poręczenia można ograniczyć zakres odpowiedzialności poręczyciela, oznaczając maksymalną wielkość tej odpowiedzialności, jak też wskazać, że odpowiada za całość lub część zobowiązania. Poręczenie należy do kauzalnych czynności prawnych. Pod pojęciem kauzy (*causa*) należy rozumieć przyczynę dokonania czynności prawnej. W przypadku czynności prawnej polegającej na poręczeniu przyczyną tą jest **zabezpieczenie istniejącego zobowiązania** (art. 876 § 1 KC) lub **mającego powstać w przyszłości długu** (art. 878 § 1 KC). W umowie poręczenia należy zawsze określić zakres odpowiedzialności poręczyciela za dług przysły. Odpowiedzialność poręczyciela nie może powstać przed odpowiedzialnością dłużnika głównego. Jego zobowiązanie nie może być wymagalne, jeżeli zobowiązanie, którego wykonanie zabezpiecza poręczenie, nie uzyskało jeszcze takiego przymiotu. Podstawową cechą poręczenia jest jego **zawisłość od długu głównego**, co oznacza m.in., że nieważność lub brak zobowiązania, będącego źródłem długu głównego, powoduje nieważność lub niepowstanie poręczenia. Poręczycielowi służą przeciwko wierzycielowi wszystkie zarzuty, jakie może podnieść dłużnik główny (art. 883 § 1 KC).

Podobną funkcję do poręczenia cywilnego spełnia poręczenie wekslowe (*aval*) uregulowane w prawie wekslowym. Również i w tym przypadku poręczenie wekslowe może dotyczyć całości sumy wekslowej, jak i wyłącznie jej części. Poręczyciel musi **złożyć swój podpis** na wekslu lub na jego przedłużku, tuż przed słowem „poręczam” lub bliskoznacznym.

Weksel to rodzaj papieru wartościowego, w którym jedna ze stron zobowiązuje się do bezwarunkowej zapłaty drugiej stronie określonej sumy wekslowej w wyznaczonym terminie. Zgodnie z treścią art. 101 PrWeksl, weksel własny zawiera:

- 1) nazwę „weksel” w samym tekście dokumentu, w języku, w jakim go wystawiono;
- 2) przyrzeczenie bezwarunkowe zapłacenia oznaczonej sumy pieniężnej;
- 3) oznaczenie terminu płatności;
- 4) oznaczenie miejsca płatności;
- 5) nazwisko osoby, na której rzecz lub na której zlecenie zapłata ma być dokonana;

Poręczenie
wekslowe

Treść weksla

[Przejdź do księgarni →](#)